

Historiek algemeen

De "schuttersgilden" zijn ontstaan eind 13e of aanvang 14e eeuw.

Algemeen wordt thans aangenomen dat schuttersgilden gegroeid zijn uit een ouder gebruik : dit der "Scuttere" mannen die gewapend waakten en de gemeente moesten beschutten.

Gelijklopend ontwikkelden zich de "ambachtsgilden".

Het eerst erkend en privileges krijjend zijn de voetbooggilden.

Een aanneembare verklaring hiervoor, is het feit dat een voetboog in die tijd zeer kostbaar was (gelijk aan de waarde van een paard) in tegenstelling tot de handboog. Dit wapen kon dus uitsluitend aangeschaft worden door rijkere gemeentenaren. Antwerpen heeft een zeer rijk gildeleven gekend (zes gewapende gilden).

De schuttersfeesten ontstonden ca 1350 en moeten het eerst in Duitsland gehouden zijn.

Tot in het begin der 15e eeuw gebruikte iedere gilde zijn eigen wapen. Bij de opkomst der musketten dienden hand- en voetbogen nog alleen voor gilde-activiteiten.

De hoofdgilden oefenden controle uit en speelden een rol in de erkenning van de gilden : de "Caerten" of statuten dienden goedgekeurd te worden.

Op 9 Floreal an IV (28/04/1796) (wet van 1791) werden de schuttersgilden ontbonden en hun eigendommen werden als nationaal bezit verkocht.

Onder het Napoleontisch regime verenigden oud-gildebroeders zich en vroegen de toestemming om schietverenigingen te stichten : "des sociétés d'agrémements".

Velen maakten zich op het caritatieve vlak verdienstelijk en groeiden uit tot gesloten verenigingen van hoge standing.

De gewapende gilden hadden nauwe banden met de rederijkerska-

mers.

Voor en na de Eerste Wereldoorlog verdwenen veel schuttersgilden door het opkomen van andere vermakelijkheden.

De laatste jaren is er een soort van revival en tracht men oude verenigingen nieuw leven in te blazen.

Geschiedenis van de kruisboog

De handboog is als wapen ouder dan de kruisboog. Dit kwam door de dure prijs van het wapen en kruisboogschutters waren dus eliteburgers.

De kruisboog is een schietwapen waarmee pijlen, bouten, stenen, kogels of andere projectielen afgeschoten worden. Het wapen bestaat uit een zuil of lade waarop kruisgewijs een boogveer of "lat" bevestigd is. Deze boogveer of "lat" wordt overspannen door een "pees" die door een aftrekmechanisme of "slot" vastgehouden wordt. Dit "slot" laat toe de pees op een willekeurig ogenblik te lossen en aldus de pijl of een ander projectiel voorwaarts te stuwten.

Zonder twijfel werden de eerste kruisbogen voor de jacht gebruikt. Door het aanraken van een aas deed het dier een of ander opspanmechanisme afspringen en bevrijdde daarmee de pijl.

Rotsschilderingen in de grotten van Altamira in Spanje die uit het stenen tijdperk dateren, geven bogen weer die nog groter zijn dan de mensen die hen spannen.

Momenteel aanvaardt men twee verschillende plaatsen van oorsprong voor de kruisboog, nl. het huidige Viëtnam en het Middellandse zeegebied.

1. Aziatische kruisboog

Waarschijnlijk had reeds in 2700 vóór Christus de Chinese keizer Houang-ti een soort kruisboog in gebruik. Het ideogram "nou" om deze boog aan te duiden is tweeledig en betekent letterlijk "slaafboog" : om deze reden veronderstelt men dat Houang-ti deze boog overnam van een eerder onderworpen volk.

Het vermoeden bestaat dat dit volk in en rond Viëtnam

leefde, aangezien daar een kruisboog bekend was, geheel uit bamboe vervaardigd.

Gedurende de Shan-dynastie (ca 1500-1200 vóór Christus) schijnt een speciaal type kruisboog in gebruik geweest te zijn, waarmee ook stenen konden worden afgeschoten : de Westeuropese balkkruisboog heeft dus een Chinese voorloper en tegenhanger.

Pas in de Han-dynastie (206 vóór tot 220 na Christus) raakte de kruisboog in China algemeen bekend.

In de 19e eeuw ontwierp een genie een repeteer-kruisboog waarmee een tiental pijlen op 15 seconden konden afgeschoten worden.

2. Europese kruisboog

Volgens de Grieken moet de uitvinding van de boog toegeschreven worden aan Apollo, de boogschutter met zijn gouden borstpantser.

De Griekse "gastraphetes" (letterlijk "buikspanner") wordt als het oudste Westerse prototype aangezien.

De Grieken hielden reeds schietwedstrijden zoals in de gedichten van Homeros te lezen staat. Vermoedelijk werd deze boog slechts als experimenteel wapen gebruikt.

Uit afbeeldingen kennen we twee modellen van Romeinse kruisbogen. Bij de Romeinen gold de boog niet als aristocratisch wapen : de boogschutters waren grotendeels huurlingen, vooral Kretenzers.

Vermoedelijk werd de Romeinse kruisboog opgespannen door met de voeten de veer tegen de grond aan te duwen en met beide handen de pees in het slot te trekken.

De vrouwen van Carthago offerden hun lange, zwarte haren op om tot pezen te worden verwerkt toen de Romeinen hun stad belegerden.

Tussen de 3e en 10e eeuw na Christus hoort men in West-Europa niets meer over de kruisboog. Hij was nochtans niet in vergetelheid geraakt.

In een bijbel van de 10e eeuw ziet men duidelijk een kruisboogschutter die deelneemt aan het beleg van Tyrus

en die zijn pijlen naar de wallen afschiet.

Byzantijnen noch Turkse Seldsjoeken maakten in de 11e eeuw gebruik van kruisbogen gedurende de strijd om Anatolië.

Toen de kruistochten een aanvang namen leverden alle christelijke landen boogschutters om in het Heilige land te gaan vechten.

Alles wijst erop dat de eerste kruisvaarders de kruisboog in Klein-Azië bekend maakten.

Richard Leeuwenhart was een verwoed kruisboogschutter. Hij leidde een elitecorps kruisboogschutters op. Heeft dit verband met Richards overwinning op Saladin te Arsoef in 1191 ?

In Europa kende de kruisboog een onverminderde populariteit tot in de 15e eeuw.

Met zijn decreet van 28 april 1448 bepaalde Karel VII dat alle steden en dorpsgemeenschappen verplicht waren een boogschutter per vijftig gezinnen te leveren. Ze hoefden geen belasting te betalen. Vandaar de naam "vrijsschutters".

Gilden en Confreries van de kruisboogschutters die instonden voor de bescherming van steden werden gevormd vanaf het einde van de 13e eeuw. Ze bestonden meestal uit burgers van de welgestelde klasse. In ruil voor hun diensten kregen ze van de overheid belangrijke privileges.

De landjuwelen, haagspelen en tornooien die door deze gilden ingericht werden, getuigden van grote weelde en genoten een geweldige belangstelling.

De kruisboog verloor zijn militaire waarde in de 15e eeuw sinds de opkomst van het musket of de buks en werd sindsdien uitsluitend nog voor doelschieten gebruikt.

De kruisboog was nooit een uitsluitend militair wapen. Waarschijnlijk gebruikten de Romeinen hem reeds als jachtwapen en werd hij zeker gedurende de hele middeleeuwen voor jachtdoeleinden gebruikt.

Het was een ideaal wapen om het wild te besluipen.

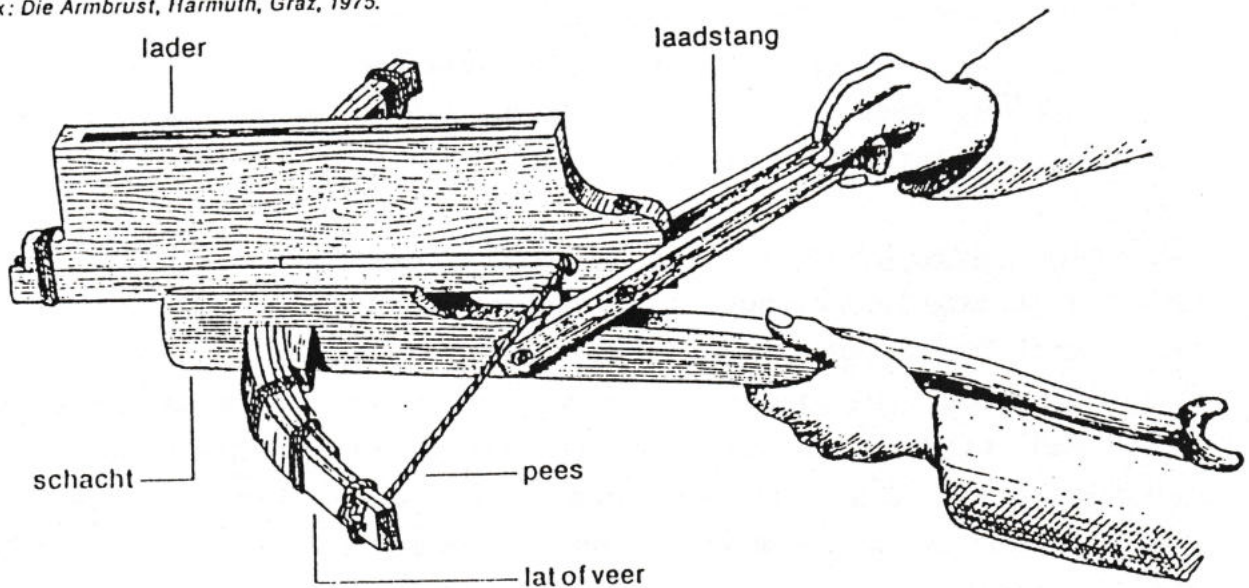
(slaaf)

弩

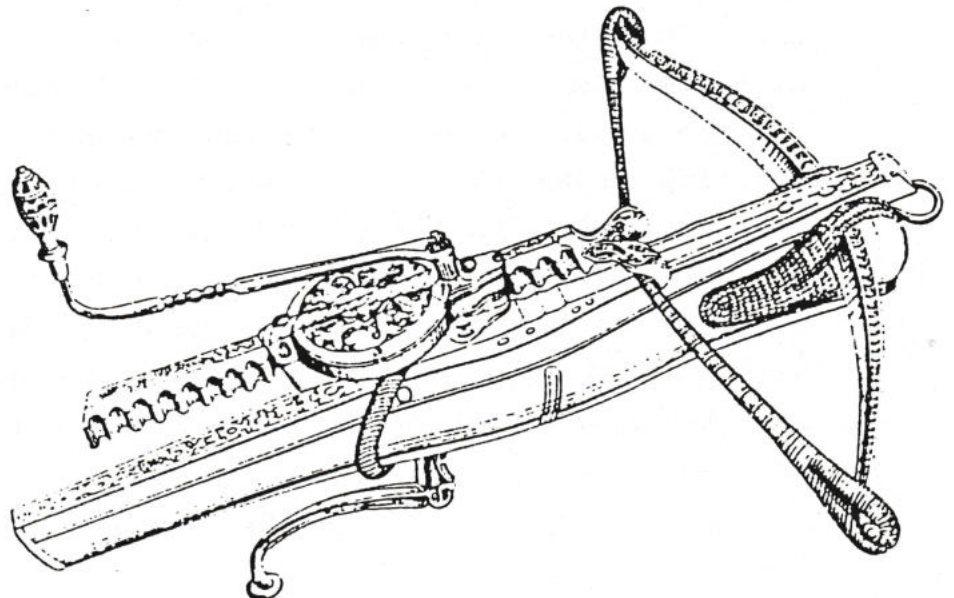
(boog)

Afb. 38. NOU = KRUISBOOG.

Afb. 42. CHU-KO-NOU of de Chinese repeteerkruisboog.
Ex: Die Armbrust, Harmuth, Graz, 1975.

Afb. 13. Rijkelijk versierde renaissancekruisboog met winde.
Ex: The Crossbow, Sir Ralph Payne-Gallwey, London 1903.

Van de 18e eeuw af wordt de kruisboog bijna uitsluitend voor doelschieten gebruikt : dit doel wordt dan nog zeer dikwijls de veelkleurige papegaai op de pers of wip.

Tijdens de in 1924 te Parijs gehouden Olympische Spelen waren ook boogschutterswedstrijden ingelast. Vier jaar later in Amsterdam vormden de boogschutterwedstrijden geen onderdeel meer van het programma.

Doelschieten met kruisboog wordt thans nog beoefend in België, Zuid-Nederland, Noord-Frankrijk, Italië, Engeland, Duitsland en Zwitserland. In deze landen is het kruisboogschieten een historische erfenis uit de tijd van de gilden of gewapende gemeentelijke eenheden.

Het land waar thans de kruisboogsport het meest beoefend wordt, is Zwitserland. Ze gebruiken de matchboog : uiterst geperfectioneerd en van alle technische snuffjes van de matchkarabijn voorzien.

Geschiedkundig overzicht van de balkruisboog

Niet alle kogelkruisbogen zijn uitgerust met een loop en niet alle kruisbogen met een loop schieten met kogels.

De kruisboog die heden gebruikt wordt en in onze streken ontstond tijdens het tweede kwartaal van de 16e eeuw, is hoofdzakelijk afgeleid van een wapen dat zijn intrede in Europa deed op het einde van de 12e eeuw en dat in het Duits "Kulissenarmburst", in het Engels "Slurbow" en in het Nederlands "Balboog" heet.

De kruisboog werd ontworpen door op de glijgleuf van een traditioneel wapen, een metalen of een houten loop te bevestigen. Deze loop was over de helft of bijna zijn totale lengte gespleten teneinde de pees te laten doorschieten. Het ontspannen gebeurde met behulp van een gek, een soort deurklinksluiting en de projectielen waren ofwel kogels ofwel pijlen.

Deze wapens werden alleen gebruikt voor militaire doeleinden.

Het sportieve gebruik dagtekent slechts van het begin van de 18e eeuw en het doel zal uitzonderlijk een schijf zijn, daar de bal in de loop van het horizontaal gehouden wapen gleeed.

De fabricage van die wapens zal eindigen bij het begin van het

Baroktijdperk.

Bij de heroprichting van de Gilden, tijdstip dat samen valt met het ontstaan van de onafhankelijke Belgische staat, zullen vele schutters dit wapen aannemen en wel om de volgende redenen : de beperkte oppervlakte die voor de wip nodig was.

De toen ontworpen kogelkruisboog is op dit ogenblik nog in gebruik; hij is samengesteld uit een zware, stalen loop waarvan de ziel gepolijst is en een binnendiameter heeft van ca. 10 mm. De lengte is ongeveer 90 cm. De boog die een kracht ontwikkelt van meer dan 100 kg, heeft een totale lengte van ca. 70 cm en de welf is aangepast aan de schouder van de schutter. Het totale gewicht gaat van 8 tot 15 kg.

Vroeger schoot men met ballen bestaande uit verharde klei. Thans schiet men met ballen bestaande uit een mengsel van lood en antimonium.

Met de balboog wordt naar omhoog geschoten op een hoogte van 18 m. De bal wordt opgevangen door een net. De ballen worden door de schutters zelf gegoten, naar het kaliber van elk wapen.

Elke schutter beschikt over een eigen pasgat en slijpmes (kaliber) om de ballen op de gepaste dikte te draaien.

Een gepaste bal moet zuigen in de loop van het wapen.

Het vogelrek bestaat uit een metalen lat met 7 pinnen (rood). Daarop worden 7 vogels in hout geplaatst (volgens nationaal model dienen ze verzilverd). Men noemt dat losse vogels omdat ze van de pin vliegen of vallen wanneer ze geraakt worden.

Bij een koningsscheut wordt geschoten op een vaste vogel. Dat is een vogel in hout van willekeurige vorm die vast zit op een gespleten pen die een veer vormt en de vogel gespannen houdt. Zo'n vogel zal wel 20 maal moeten geraakt worden vooraleer hij naar beneden valt.

Men schiet per peloton.

De vogels moeten in volgorde van 1 tot 7 worden afgeschoten.

Alleen in de St. Joris Oostende gebeurt de koningsschietsing op een andere manier. Een klein metalen vogeltje (de grootte van een vlieg) wordt op de middenste sprang gegeven. Diegene die het neerhaalt is koning.

Een gehandicapte schutter mag al zittend schieten.

Het wapen is ofwel eigendom van de maatschappij ofwel van de schutter.

De pezen worden door de schutters zelf gemaakt.

Het hoogtepunt in de maatschappij is de Koningsschiëting. Aalst is nu de hoofdstad van de balboog qua activiteit en aantal schutters.

Wipschiëten is vanzelfsprekend een zomersport.

Sint-Joris Oostende bezit een liggende wip binnenshuis wat toelaat het balboogschieten te beoefenen in de winter.

Het kampioenschap en de bekercompetitie lopen over 6 schietingen tussen Tienen, Aalst, Hemiksem, Brussel en Oostende.

wordt vervolgd

Bibliografie

- Guldenboek en verslagboek van de Maatschappij.
- Nationale Federatie der Balboogschutters van België 1926-1976.
- Om en rond de kruisbooggilden : juwelen, wapens, documenten.
- Alle documentatie voorhanden in het lokaal St. Joris.
- Over het bestaan van de Sint-Jorisgilde te Oostende, Daniël Farasyn.
- Winkler Prins.

De Armenonville, gelegen in het Maria-Hendrikapark, waar de Sint-Jorisgilde zijn schietstand heeft.